

CESTIUNI ACTUALE

PARTIDUL LIBERAL ÎN OPOZIȚIE

Abilitatea cu care partidul liberal s'a menținut la guvern, profitând de rivalitatea celor două partide conservatoare, este îndeobște cunoscută, așa că nu e nevoie să o mai relevăm. De actualitate este acum abilitatea cu care partidul liberal încearcă să-și scurteze durata de opoziție.

Această nouă abilitate începe să se întrevadă, așa că noi, cronicari obiectivi, avem datoria să nu o trecem sub tăcere.

Cartelul electoral cu partidul conservator dela guvern a fost părăsit. Un asemenea cartel pune partidul liberal în situația opozițiilor miluite, și la noi se știe, din practica de până acum, că opozițiile miluite pot veni la guvern, dar cu condiția de a nu veni când cer ele. Exemplul cu disperarea în care intrase mai deunăzi partidul conservator, miluitul de ieri al partidului liberal, este prea recent ca să fie uitat. Deci a face opoziție miluită, nu era o tactică abilă. Ea a fost părăsită.

Rămâne opoziția pe față.

Această opoziție pe față trebuie începută cu alegerile. Deci s'a decis ca partidul liberal să meargă în alegeri în contra guvernului conservator.

Dar aci se ivește un risc, și încă un mare risc.

În opoziție, tot pe față în contra guvernului conservator, este și partidul conservator-democrat; partidul liberal mergând paralel cu această din urmă ar fi riscat să intre în Parlament mai puțin numeros ca partidul conservator-democrat. Inferioritatea sa însă față de partidul conservator-democrat ar fi însemnat o înfrângere mai dureroasă decât chiar căderea dela guvern. Cu puțini partizani în Parlament, partidul liberal ar fi văzut lungindu-i-se durata de opoziție!

'Deci trebuia găsit mijlocul ca liberalii să intre cât mai numeroși în parlament!

Iată ce s'a iscodit.

Liberalii vor face în primul rând, cartel electoral cu partidul conservator-democrat. Acest partid, fiind acum popular, va împrumuta pe gratis din popularitatea pe care și-a pierdut-o partidul liberal

Dar această abilitate nu este de ajuns, fiindcă ea nu asigură decât pe jumătate reușita planului! Așa fiind, ea s'a complectat cu o a doua abilitate. Pe aceasta de a doua ținem mai ales să o scoatem în evidență.

Deși partid istoric (!), partidul liberal se va despărți în două: în partid liberal disciplinat și în partid liberal nedisciplinat. Prima jumătate va merge în cartel cu conservatorii-democrați, iar cea de a doua jumătate va merge în cartel cu partidul conservator dela guvern! În timpul alegerilor jumătatea aceasta de a doua, cea nedisciplinată va fi desavuată prin scrisori publice; iar după alegeri, ambele jumătăți vor fi chemate cu generozitate sub acelaș drapel! La numărătoare se va constata atunci, că partidul liberal întrunește pe opozanții cei mai numeroși...

Făcută numărătoarea, și începând lucrările Parlamentului, partidul liberal își recapătă libertatea de acțiune și cu aceasta întregul său patriotism! «Partidul liberal este singurul partid organizat pentru a da un guvern tare!» «Partidul liberal se ține la dispoziția Coroanei!» «Partidul liberal are cultul solidarității!» «Partidul liberal nu poate rămâne nepăsător față de pericolele eminente care amenință patria!»...

Și așa mai departe: cum este bine să se zică în țara cea mai bună din lume; în satul fără câini, al lui Cremene!

Țării românești nu i-a hărăzit Dumnezeu prea multe capete inteligente, dar în schimb a dat politicianilor foarte multă șiretenie. Un monopol al șireteniei politice este un privilegiu, pe care de mult și-a pus în gând să-l cucerească partidul liberal.

Aproape că a reușit.

Se înțelege că ideile din program și cu deosebire reforma electorală,—așa chipului platforma căderii dela guvern,—nu vor influența întru nimic tactica partidului liberal. Șeful acestui partid a spus-o lămurit: cea dintâi grijă a partidului liberal este să se găsească tot-d'a-una gata să ia puterea!

Cu prea multe idei, în Țara românească, nu se ia, ci se pierde puterea.

Partidul liberal, ca partid național, a înțeles ce trebuie, Țării Românești...

C. Rădulescu-Motru.

PSIHOLOGIE

FRICA DE MOARTE

Afară de regretul ce simte omul, când moare cineva pe care l-a iubit,—un alt sentiment ce-i sdruncină adânc sufletul este frica, iar la unii chiar groaza. Moartea apropiată este pentru dânsul ca o prevestire de ceea ce-l așteaptă.

Acest sentiment al fricii de moarte îl vedem întâpărit chiar pe fizionomia multor dintre aceia, cari n'au avut nici o legătură de iubire cu mortul. Este destul ca dânsii să vadă un cadavru, pentru ca un fior de groază să le treacă prin corp.

Din atitudinea liniștită și respectoasă a celor ce înconjoară pe un mort, întins pe catafalc sau așezat deasupra groapei, gata să-l înghită,—se observă că dânsii în acele momente sunt adânc impresionați și pătrunși de tristul adevăr, că deasupra lor a tuturor planează «geniul morții»

I

La animale

Sunt unele stări sufletești a căror existență nu s'a putut constata de cât la oameni. Frica de moarte nu face parte dintre acelea; ea s'a observat și la unele animale. Adică s'a constatat că ele caută să o evite ori se îngrozesc la vederea cadavrului vre-unui semen de al lor.

Cu toate numeroasele cercetări, care s'au făcut până acum,—psihologia animalelor a progresat foarte puțin. Este de prisos să mai dovedim că pricina stă în nepuțința lor de a exprima prin graiu ceea ce li se petrece în suflet.

După cât știm, constatările la care s'a ajuns până în timpul de față sunt, că ceea ce le lipsește tuturor animalelor, este *puterea de abstracție*. Ele iubesc, dar nu știu ce este *iubirea*; ele urăsc, însă nu știu ce este *ura*; ele mor, fără să știe ce este *moartea*. Nu e vorba, ce este moartea nici noi nu prea știm; însă, în ori ce caz, ne dăm socoteala pentru ce ne este frică de ea, adică avem facultatea de a ne analiza acest sentiment și a ni-l explica.

S'a constatat că animalele fac deosebire între ființele vii și cele moarte. De altfel, unele se nutresc numai cu ființe vii. Unele insecte și alte animale mai mari, când sunt amenințate să fie atacate de altele dușmane, iau atitudinea unor cadavre. În termeni populari se spune că «se fac moarte». Nu putem ști dacă această atitudine a lor este sau nu reflectată, căci nu știm dacă animalele au sau nu însușirea de a *reflecta*. Fapt este că această simulare, instinctivă sau reflectată, a morții le servește în lupta pentru existență.

În cazuri de asemenea natură, sunt două eventualități: sau animalele dușmane nu le observă, — știut fiind că ceea ce nu se mișcă este mai greu de observat; sau, dacă ele se nutresc numai cu ființe vii, crezându-le pe acelea moarte, nu se mai ocupă de ele.

Unii au obiectat că nemișcarea în care cad unele animale, când sunt amenințate de un pericol, provine dintr'o paralizie trecătoare, cauzată de frică.

Dar întru cât acest ciudat fenomen le servește pentru a-și salva existența, este mai admisibil că nu este, pur și simplu, mecanic.

Nu știm cum este înțeleasă moartea de către animale, dar este cert că ele își dau seama de pericol. Sunt numeroase dovezi despre aceasta. Mai întâiu, în ceea ce privește viața lor, sunt mijloacele ingenioase de care se slujesc unele dintre dânsule, pentru a se apăra sau a-l evita. Însă, ceva mai mult, dânsule *înțeleg* și pericolul ce amenință pe altele —sau pe chiar pe om— și sar să le scape. Am citit zilele trecute, despre un câine, care a scăpat de la moarte vre-o câteva zecimi de oameni, cari erau se să înece. Pentru aceste fapte, i s'a ridicat un monument într'un cimitir de câini, unde a fost îngropat. Tot astfel, câinele Barry, citat de *Brehm*¹⁾, a desnămețit 40 persoane, în munții Alpi, smulgându-le din ghiarele morții.

Un fapt ciudat de scăpare din pericol s'a petrecut la noi în anul 1909. Un ziar îl relatează în felul următor:

Călărași.— Curioasa scăpare de la moarte a unui soldat. — Se face mare haz în oraș de o tragi-comedie ce s'a întâmplat eri și care ar fi putut costa viața unui om.

Soldatul Pele Ilie, dela pichetul de grăniceri Chiciu din

fața Silistrei (Bulgaria), s'a dus eri să adape la Dunăre măgarul cu care își căra proviziile din oraș.

Din cauza viscolului, zăpada astupase toate copcile făcute în ghiață, așa că la un moment dat bietul soldat a căzut în apă până la gât, ținându-se cu mâinile de ghiață. Desigur că curentul l'ar fi băgat sub ghiață, dacă în acel moment nu-i venia într'ajutor... măgarul, care a început să sbiere așa de tare în cât l-au auzit soldații dela pichet. Aceștia crezând că măgarul zbiară din cauza vreunui lup, au dat fuga într'acolo, salvând astfel pe camaradul lor, care nu s'a ales de cât cu spaima și cu o baie rece.¹⁾

Se știe, de asemenea, că sunt câini dresați anume, ca să scoată din apă oamenii periclitați să se înece, sau din zăpadă pe cei înămețiți.

Teama de pericol se observă și la foarte multe animale, care sunt duse la tăiere. Cu cât se apropie de abatoriu, cu atât se îngrozesc mai mult.

Unele animale sunt coprinse de tristețe amestecată cu groază, când văd cadavrul unui semen al lor. Două cazuri de acest fel citează doctorul *Janson*, într'un articol din revista «Umschau», 5 Martie 1910, în care se ocupă de acest subiect. Dânsul a văzut cum un cal dela o birje, când s'a apropiat pe neașteptate de cadavrul altui cal, «și-a ridicat urechile în sus și, de mai multe ori consecutiv, și-a retras cu putere capul înapoi».

Alt caz. La vânătoare, a împușcat un cerb, care a căzut mort. Alt cerb mai tânăr, care păștea în apropiere, când l-a văzut căzând, s'a apropiat, l-a miroșiț și apoi deodată s'a dat în lături cu groază.

Intre sute și mii, o dovadă că animalele deosebesc ființele moarte de cele vii, este următorul caz, povestit de un cunoscător de aproape al faptului. Este vorba de Leandru, câinele răposatului Grigore Ventura. El s'a petrecut în Iulie 1909.

„În adevăr, se spune că în clipa în care Ventura a închis ochii pentru totdeauna s'a, petrecut între câine și fostul lui stăpân o dramă sguuitoare.

„Leandru par'că presimțea că bătrînul lui prieten e în agonie. La respirația greoaie dar slabă a muribundului, el răspundea printr'o enervare vădită. Se plimba de colo până colo prin odaie, pufnea pe nări, se uita dureros. După ce Ventura a murit, Leandru, văzându-și stăpânul în nemișcare, s'a ridicat cu labele dinainte pe pat. Nimic nu mai mișca. Atunci a înțeles totul. S'a suit în pat și a început să lingă fața și mâinile stăpânului său. O rudă care se afla la căpătâiul mortului, l'a dat jos din pat.

„Atunci el a început să urle sfâșietor și să sgarie cu disperare marginea patului cu labele dinainte. Și era atâta furie în mișcările lui, atâta disperare în plânsul și durerea lui!²⁾

Ce concluzii putem trage din toate acestea? Mai întâiu, că animalele deosebesc ființele moarte de cele vii și, al doilea, că ele își dau seama când viața le este amenințată.

Însă, după cum am spus, nu putem ști ce se petrece în sufletul lor și anume *cum* înțeleg moartea. Constatăm la unele dintre dânsule frica de moarte, dar nu știm dacă este reflectată sau numai, pur și simplu,

1) *La vie des animaux*, Édition française par Z. Gerbe. Paris. Baillière vol. 1, pag. 406.

1) „*Universul*”. 9 Febr. 1909

2) Ziarul „*Viitorul*”. 13 Iulie 1909.

instinctivă. Că nu vom ști nici odată, nu putem afirma. Ar fi cea mai mare imprudență să anticipăm asupra viitorului.

II

La om

I

Că majorității oamenilor le este frică de moarte, aceasta este o banalitate. De ce această frică? Ea poate avea o cauză sau mai multe.

Unii, și poate cei mai mulți, se tem de moarte, fiindcă ea îi privează de toate plăcerile ce le oferă viața. Ceva mai mult, se poate ca viața să le fie presărată cu multe amărăciuni, totuș puținele plăceri pe care le gustă, îi țin înlăntuiți. Astfel a fost, de exemplu, duiosul *Traian Demetrescu*¹⁾. Deși în luptă aproape continuă cu lipsurile și cu o crudă boală, care-l mină încetul cu încetul, cu toate acestea dânsul eră foarte setos de viață. Aproximarea morții îl înghețea de groază.

«Ah, — exclamă dânsul — e greu să trăiești, dar e și mai greu să mori!...»

«Pentru mine, viața e totdeauna nouă și plină de surprinderi».

«Viața e un spectacol variabil, toate scenele ei mă interesează, delă cele mai neînsemnate până la cele mai mărețe. E o tragi-comedie, care mă face veșnic curios». Oare *curiozitatea de a trăi* nu este una dintre cele mai mari plăceri, pentru naturile alese?

Pentru unii oameni, — spune dânsul — «viața nu este un accident între două neante», iar farmecul de a muri, de care a fost însetat nefericitul Leopardi, îi va înfiora ca un vânt rece de cimitir. În viață sunt culori, armonii, parfumuri, mișcări, vibrații; în moarte: liniște, frig și întineric etern».

Neapărat că numai pe naturile de elită le farmecă atât de mult asemenea plăceri; cât pentru ceilalți, sunt plăceri de un ordin cu mult mai inferior și deci mai numeroase. De aceea, pentru dânsii, groaza de moarte este și mai mare.

Altă cauză a fricii de moarte este misterul în care este învăluită. Nimeni nu poate dovedi în mod absolut ce este moarta. În privința ei sunt felurite convingeri, cari prin faptul că sunt felurite, dovedesc că nu se știe cu certitudine adevărul.

Observând mentalitatea oamenilor din feluritele categorii sociale, constatăm că cu cât ei sunt mai mărginiți la minte și mai incuți, cu atât sunt mai puțin curioși să afle lucruri noi. Pe dânsii necunoscutul nu-i atrage; mai mult, îi îngrozește. Așa se explică de ce groaza de moarte este cu mult mai accentuată la oamenii de rînd, decât la cei superiori. Căci, poate fi necunoscut mai mare decât moarta?

Socrate nu știa ce este moarta, dar susținea că nu poate fi decât una din două și anume: Sau este *înțelarea oricărei existențe* sau este *trecerea la o nouă viață*, în care ne vom întâlni cu persoane, care au

murit înaintea noastră. De aceea — spunea dânsul judecătorilor săi — n'am de ce să mă tem. Căci, dacă este încetarea ori cărei existențe, atunci ea este de o mie de ori mai preferabilă existenței pământești; iar dacă este trecerea la o nouă viață, atunci voi avea incomparabila fericire să mă întâlnesc cu Orfeu, Museu, Hesiod, Homer și alți luceferi ai gândirii.

Aceasta l-a făcut să privească moarta în față și chiar s'o prefere vieții.

Dovadă că moarta este mai ușor de îndurat, când nu se înfățișează ca ceva misterios, o avem în curajul cu care o înfruntau apostolii fervenți ai creștinismului. Siguranța în viața viitoare le înlăturau ori ce temere de moarte.

Ceeace îi îngrozește pe unii, este teama că moarta s'ar putea să fie trecerea la o viață și mai rea decât cea pământească. Această temere a fost formulată în mod neperitor de către *Shakespeare* în celebrul monolog al lui *Hamlet*.

«A muri, — a dormi. A dormi? A visă poate. Ah! da, aceasta este întrebarea. Căci, după ce vom scăpa de chinurile vieții muritoare, cine știe ce vise ne-ar turbura nescârșitul somn al morții? Aceasta ne dă de gândit. Aceasta e nedomirirea, care face pe nenorocit să-și târască îndelung o viață de mizerii. Căci, cine ar primi să sufere loviturile și disprețul lumii, nedreptățile asupritorului, insultele îngâmfatului, chinurile dragostei disprețuite, trăgănările îndelungate ale legii, trufia parvenitilor, înjosoarele umilinte pe care meritul îndelung răbdător le suferă din partea celor nevrednici; — când cu o singură lovitură de pumnal ar putea să-și procure veșnicul repaos? Cine ar voi să geamă și să asude sub povara unei vieți istovitoare, dacă nu l-ar stăpâni temerea de cele ce poate că urmează și după moarte... această țară necunoscută, din care nici un călător nu se mai întoarce? Aceasta ne încremenește voința și ne hotărăște să preferăm relele pe care le simțim, în locul acelor pe care nu le cunoaștem. Și astfel conștiința ne face lași, astfel flacăra celei mai nesdruncinate hotărâri slăbește și se stinge în fața luminii spălăcite a acestui gând. Înțepinderi vaste, puse la cale cu cea mai mare energie și îndrăsneală, rămân pe loc înaintea acestei temeri și se pierd în neantul închipuirii»¹⁾.

Dintre toți, cea mai mare groază de moarte o simt aceia, care știu că prin ea pierd plăcerile ce le oferă viața; iar, pe de altă parte, nu știu ce-i așteaptă după moarte. *Pierderea bunurilor vieții și temerea de necunoscut*, amândouă aceste cauze întrunite fac pe mulți să se cutremure la ideea morții.

Sunt însă și alții cari, deși sătui de viață, deși convingși că prin moarte totul se sfârșește, cu toate acestea tot se simt înfricoșați la apropierea momentului fatal. Ca să credem că au frică de moarte, — aceasta ar fi o greșală, de oarece dânsii știu — sau cred — că moarta este nimicirea oricărei simțiri. Ceea ce-i îngrozește este *frica de suferință, frica de trecere delă viață*

1) Zaharia (N.). — *Traian Demetrescu*, Buc. 1910.

1) N. Zaharia, *Hamlet*. Studiu critic (în *Rev. Idealistă*, Iunie 1907).

la moarte. Și este destul să fim de față la unele agonii înfiorătoare, pentru ca să le dăm dreptate.

Este adevărat, că în cele mai multe cazuri, cu cât omul se apropie de sfârșit, cu atât conștiința i se întunecă; așa în cât, atunci când intră în agonie, nu-și mai dă seama de nimic. Din nenorocire, nu sunt toate cazurile astfel.

Am cunoscut pe un bătrân, care veșnic-își exprimă dorința să moară. S'a bolnăvit de pneumonie și, din cauză că cei din jurul său îi prevedeau apropierea sfârșitului, au chemat pe preot să-l împărteșească. Ei bine, când dânsul a văzut aceasta și-a înțeles că moartea este aproape, picături mari de lacrimi au început să-i curgă pe obrajii săi scofâlciți. Dorința de a muri îi pierise. Nu și-a pierdut conștiința. Căci, cu 20 minute înainte de a muri, la întrebarea doctorului dacă vrea să bea apă, dânsul a făcut un semn negativ din cap. Apoi respirația i-a devenit treptat-treptat mai rară și mai saccadată, până când în cele din urmă a încetat. În acel moment am observat o ciudată transformare în luminile ochilor: deveniseră cu totul sticloși.

Iată un caz în care bolnavul își da seama cum viața îl părăsește încetul cu încetul. Ce gânduri i se vor fi perindat prin minte,—nu putem ști. Destul că nu-și pierduse complect simțul realității.

II

Se poate ca setea de viață și frica de moarte să fie adânc înrădăcinate în sufletul unui om și totuși, dacă se află în împrejurări extraordinare, să se ridice mai presus de ele. Cazuri de acest fel se observă în războaie. Luptătorii sunt de regulă oameni în floarea vârstei, când viața le promite cele mai multe plăceri, și cu toate acestea înaintea cu pieptul deschis în fața morții. Ceeace le însuflă curaj, se datorește mai totdeauna unei beții, care-i cuprinde când se află înaintea dușmanului. Ei văd foarte bine că sunt în mare pericol, știu însă că este *inevitabil*. Dacă ar avea vreme să reflecteze, atunci s'ar îngrozi. Din nenorocire pentru ei, acest timp le lipsește și nu se mai gândesc la altceva decât să omoare, pentruca să nu fie omorâți; iar aceia cari au sentimentul demnității foarte dezvoltat, chiar dacă știu că inevitabila moarte îi așteaptă, caută să-și dea viața cât se poate mai scump.

Cu cât omul reflectează mai mult asupra morții, cu atât se îngrozește mai mult. — Sunt cazuri în care oameni, cari nu știau să înnoate, au sărit să scape pe alții gata să se înece, și s'au îneceat și ei. Pericolul iminent în care vedeau pe ființa iubită, le-a ridicat putința de a mai reflecta asupra soartei lor și s'au expus *orbeste* la moarte sigură.

Multe fapte din devotament sunt datorite acestei lipse de reflecție a persoanei care se devotează.

Altă cauză care contribuie la micșorarea sau chiar la nimicirea fricii de moarte, sunt nenorocirile imense, care produc acea durere sufletească, intensă, numită *dezolare*. În acest paroxism al suferinței, omul este ajuns în așa stare, în cât preferă orice numai să iasă din ea. Se poate foarte bine ca pentru dânsul moartea

să fie mare mister, dar preferă stării intolerabile în care se găsește.

Socotind rumărul mereu crescând al sinuciderilor și înlăturând pe acelea pomenite din cauza nebuniei sau alcoolismului, observăm că acei cari se despart mai ușor de viață sunt cu mult mai numeroși decât în trecut. Aceasta denotă că frica de moarte nu mai este atât de mare.

Ceea ce a contribuit la micșorarea ei, sunt progresele științei pozitive, care a desbrăcat moartea de o parte din misterul în care se găsea învăluită — și slăbirea sentimentului religios, deci înlăturarea credinței într-o viață viitoare. Când crezi că moartea este sfârșitul tuturor, o privești mai mult ca o salvatoare, de cât ca ceva grozav. Și cu toate acestea, în momentul când ești gata să sfârșești cu toate, corpul tot ți se cutremură. Unii socotesc această groază trupească, dacă s'ar putea numi astfel, ca o protestare a organismului în potriva distrugerii, care-l amenință.

Deși fie care om știe că este muritor, cu toate acestea viața lui zilnică nu este de loc turburată de frica morții. Oricât de bătrân ar fi, dacă este sănătos, nu se va culca seara cu gândul posibilității de a nu se mai deștepta. Omul, prin instinct sau prin obișnuință, este veșnic trăitor. Ceva mai mult, Continua frică de moarte este socotită mai mult ca o boală, cunoscută sub numele de *lanatofobie*. Și cu toate acestea, frica aceasta de eternul sfârșit ar fi cât se poate de îndreptățită. Pericolele ne amenință la fie care pas și în fie care ceas. Când citești un tratat de patologie și vezi sutele și miile de boale, care ar putea pricinui moartea cuiva, rămâi uimit cum unii oameni ajung până la vârsta de 70—80 de ani. Dacă mai adaogi accidentele din afară, la care este expusă viața, vezi cât de îndreptățită este această uimire.

Nu tot astfel este cu *frica de suferință*. Aceasta ne stăpânește în fie care clipă și ne face să luptăm pentru a o evita. Ea poate fi socotită ca un adevărat factor de progres: fiindcă ei se datoresc străduințele nenumărate ale mult încercatei omeniri. Căci, la urma urmei, la aceasta se reduce toată viața omenească, adică la lupta pentru a obține cât mai multe plăceri și a evita sau a îndulci cât mai multe dureri.

Cât pentru ideea morții, poate că ar fi chiar un bine ca ea să stăpânească des pe unii oameni; căci le ar mai tempera pofta nesecată de bogății colosale și le-ar potoli goana nebună după plăceri mistuitoare de viață. În acest caz omul ar fi mai puțin crud și rapace cu semenii săi trupești și mai circumspect în același timp.

Această idee a sfârșitului neînlăturabil, dacă l-ar preocupă mai ales, l-ar face poate să ducă un fel de viață mai curată, mai demnă și mai prudentă.

Din nenorocire, cu totul altfel se petrec lucrurile în realitate.

Imboldiți par'că de o putere necunoscută, oamenii luptă fără încetare pentru satisfacerea unor dorințe zadarnice și, prin felul lor conștient sau inconștient de a se purta, dânsii lucrează la grabnica lor distrugere.

Rațiunea este aceea care-i călăuzește mai puțin în

viață; frica de moarte rare ori le chinuște sufletul, cât timp sunt sănătoși, și tocmai când se află în pragul morții, dâșii se desmeticesc și văd că ar fi trebuit să trăiască altfel de viață de cât aceea pe care au trăit-o.

Târzie constatare !....

N. Zaharia.

CESTIUNI ȘCOLARE

O ANCHETĂ: LICEUL JUDECAT DE ELEVI

Cred necesar să arăt mai întâi cum am ajuns la întreprinderea acestei anchete.

E al cincilea an școlar acum, de când regulat fac aceeași constatare, supărătoare pentru mine și dureroasă pentru școală: elevii, ajunși în clasa VIII-a de liceu, nu mai au nici-o tragere de inimă pentru învățatură, se simt plictisiți, obosiți par-că de cine știe ce drum istoric; nu se mai vede la ei nici-o curiozitate — când tocmai desvoltarea dorinței de a afla din ce în ce mai multe lucruri noi ar fi rostul învățaturii; e un fel de prostrație neînțeleasă și o așteptare resemnată a liberării din lanțurile grele ale școlii și a torturilor practicate în ea: învățatura.

Această stare de spirit nu o observasem în cei trei ani premărgători, când am predat filosofia. Constatasem atunci din contră o dragoste deosebită pentru acest obiect, o curiozitate manifestată prin tot soiul de întrebări și o nerăbdare pe care deabea cu greu o puteam încătușa, spre a proceda în mod sistematic în tratarea materiei. Imprejurările silindu-mă să predau apoi Istoria, am făcut constarea de mai sus, căreia cât-va timp i-am dat o interpretare puțin măgulitoare pentru mine. Credeam că eu profesorul sunt vinovatul; că felul meu de procedare și poate — spre a fi deplin sincer — și lipsa mea de pregătire făceau să nu insuflu destulă căldură celor ce spuneam, ajungând astfel în mod firesc la efectul de a nu provoca interes.

Cu toate silințele date și cu tot progresul pe care sper că l-am făcut și în mărirea capitalului de cunoștințe și în practicarea unei metode mulțumitoare, rezultatul desnădăjduitor a fost constant același: elevii, cari până la sfârșitul clasei a VII-a învățau, nu mai puneau niciun interes când ajungeam la Istoria Românilor din clasa VIII. Anul acesta, repetându-se pentru a cincea oară lucrul cu o serie de elevi destul de buni, unii chiar eminenti, m-am plâns colegilor mei și am aflat că toți au simțit aceeași stare de spirit. M'am gândit atunci că una din corările pentru găsirea soluției acestei interesante probleme pedagogice ar fi aceea de întreba pe înșiși elevii asupra cauzelor care i-au adus aici.

Și fiind-că răspunsurile date sunt pline de interes pentru cei ce urmăresc mersul școlii noastre, am socotit că e bine să le dau la lumină.

M'ași fi așteptat ca această întrebare — jicnitoare într'un fel — să aducă măcar din partea câtorva protes-

tări. Nimic. Toți recunosc tacit sau expres că sunt plictisiți, că nu se simt de loc atrași spre școală și învățatura oficială, toți văd în această învățatură o ultimă pilulă amară pe care trebuie să o ia spre a se vedea în stăpânirea unei diplome. Iată câteva răspunsuri:

D. — Se remarcă cu cât drag copilul așteaptă șapte ani; e visul lui să meargă și el la școală, să aibă tablă, ghiosdan și tot armamentul. Curând, curând, o deziluziune! Școala, iubita lui, îi mai potolește puțin focul...

E. — Iată de ce anul acesta n'am învățat, nu învăț, și nu voi învăța de cât în silă...

F. — Este un fapt constatat de toți profesorii, că un elev când ajunge în clasa 8-a, situația lui, în ce privește învățatura este cu mult mai slabă de cât în celelalte clase. În adevăr, așa este ¹⁾.

I. — Pentru ca să viu la realitatea clasei mele, răspund că colegii ar învăța dac'ar avea ce... Și într'adevăr să luăm lista materiilor: Româna: Ei! să mai învăț într'a opta la Română să descurc ceasloavele... La Latină: Pune nene juxta pe bancă și citește. La Germană: Ei! om face în clasă ș'apoi la concurs, trag nădejdea, Titi să trăiască! La Higienă: Citești odată în clasă. Dreptul, Economia politică: E un studiu ușor, pe care cu puțină atenție îl asimilezi. Și să mai înveți la Istorie? De ce să mai învăț? Am trecut eu până acum, aici doar nu m'o lăsă!

N. — Înainte de a vă pune d-voastră această întrebare, mă gândisem și eu de câteva ori, dar nu m'am căsnit niciodată să dau un răspuns. La început credeam că unde nu învăț eu, mi se pare că toți nu învață.

T. — Ni s'a pus întrebarea, de ce se observă aproape de regulă în clasa 8-a, o atmosferă de dezinteresare și de lipsă de muncă... Ca să răspundem unei asemenea întrebări, dorim să facem prealabil o mică rectificare asupra întrebării puse... Seriile secțiunilor moderne și reale, ajunse în clasa 8-a nu mai iubesc școala și a-nume liceul — iată termenul just.

Și acum să vedem pricinile.

O primă plângere, care merită, cred, o deosebită atenție este cea privitoare la raporturile dintre profesori și elevi. Făcusem singur constatarea dureroasă pentru educația din școlile noastre, că scoatem mai mult niște *slavi*, decât adevărați oameni. Lipsă de inițiativă și de independență în judecată, supunere lașă față de autoritate, chiar când e nedreaptă, aroganță și lipsă de bună-cuviință când frica nu îl stăpânește — iată câteva trăsături sufletești care trebuie să isbească pe cel ce observă sufletul școlarului nostru. Ei bine! acesta e rezultatul întregii educații primite probabil din familie, continuată în clasele primare și terminată în liceu. Profesorul se plânge de lipsa de cuviință, de reaua educație a școlarului și mărturisește că se vede silit cu regret să-l ție cât mai încătușat, spre a-i înăbuși astfel tendințele cele rele; elevul se plânge, cum vom vedea, de prăpastia pe care profesorul o sapă între ei doi, de dis-

1) Se citează inscripții lăsate pe bănci de elevi din serii anterioare. Iată-le: „În această bancă m'am plictisit timp de un an civil eu cu colegul meu Gică“. Alta:

Urmașilor mei Văcărești
Las vouă dreptă moștenire
Acest țintar ca să jucați
În orele de plictisire.

tanța la care stă educatorul nevrând să se apropie cătuși de puțin de sufletul celui educat.

A.—Raporturile între elevi și domnii profesori să fie mai amicale pentruca astfel elevul de clasa VIII-a să poată să-și exprime părerile lui într'un mod mai liber, fără să fie jenat.

C.—Modul cum sunt tratați (elevii) îi îndreptățește și mai mult (să fie plictisiți de școală).

E.—Noi, care peste un an vom eși în societate, tineri care, după 15—20 de ani vom fi chemați să guvernăm statul—ni se spune pe de o parte—suntem tratați pe de alta, în ultimul an al liceului tot așa cum am fost tratați la intrarea în el. Suntem socotiți copii și ne desconsideră toți. Orice personalitate trebuie să se ascundă de frica ironiei unora dintre domnii profesori; batjocura—în cadrul permis de lege și peste el de multe ori—și faptul că suntem tratați ca cei de clasele inferioare, nu fac altceva decât să rănească amorul propriu al elevilor, să distrugă orice încredere în sine... Față de o asemenea stare de lucruri, sufletul se închide și în inimă se sapă o rană cu atât mai adâncă și mai dureroasă, cu cât suferim mai adânc. Devenim indiferenți oricărei activități, nu mai avem dragoste de muncă...

G.—Peste șase luni de zile, când vom păși în lume, vom păși nepregătiți—vom fi ținuți, până atunci, legați de mâini și de picioare și cu *lacătul la gură*.

I.—Școala ne consideră pe noi din clasa VIII-a, tot așa ca și pe cei de clasa I-a, ba ceva mai mult, ne cere să fim exemplul celor mici, așa că în tot timpul liceului viața școlară, din orice clasă ar fi, este aceeași, profesorii având același regim pentru toți... N'ar trebui să fim tratați ca niște copii, ci ca niște oameni serioși, care își dau seama de ceace e bine și rău. Poate dacă ar fi astfel, ar fi mai bine.

K.—Elevul din clasa I-a până într'a VIII-a e pus sub un fel de regim școlar, dresat (ca nu știu ce animale la menagerie) să nu vorbească decât atunci când va fi întrebat, lipsit de considerație și multe altele. Și atunci când va isprăvi liceul și va intra în societate, sau va păstra regimul școlar, sau va trebui să facă un pas gigantic spre a ajunge în rândul lumii.

M.—Ai ajuns în clasa VIII-a și ești considerat ca și unul din clasa II-a sau a III-a... Profesorul e pe catedră, tu în bancă și un abiz vă desparte. De ce oare să nu fie apropiere cât de mai mare între profesori și elevi?

Q.—Tot odată și modul cum sunt tratați elevii cei mari de profesori. Ținuți cu botul pe labe, par'că am fi soldați (sic!), mai mult suntem urmăriți par'că am fi oameni predispuși tot spre lucruri rele, nu numai în școală ci și în afară de școală.

R.—Dar este încă o chestie, care influențează foarte mult asupra elevului și anume relațiile dintre profesor și elev. De unde între profesor și elev ar trebui să fie ca un fel de prietenie, profesorul se poartă așa încât pare a fi un dușman al elevului, iar nu un părinte.

S.—Poate dacă domnilor profesori le-ar fi posibil să-și cunoască elevii mai bine șiar fi oarecare apropiere între unii și alții, mulți elevi ar învăța mai bine și știind că găsesc în școală un prieten în profesorul lor, care cu blândețe să-i dojenească, s'ar debarasa de acei ziși prieteni, care îi conduc la rău.

T.—În tot cursul celor opt ani de liceu n'am fost decât obiectul celei mai infime atențiuni din partea profesorilor și., relațiile dintre noi și dâșii nu s'au redus decât la chestiunile de lecții și note. Ni se calcă pe suflet, pe entuziasmul nostru sincer și inocent de tinerețe, când suntem ținuți în aceeași atmosferă de clasa I-a și când nu vedem, nu putem vedea în pro-

fesorii noștri pe niște adevărați prieteni, adevărați părinți. Școala, se zice, că trebuie să dea caractere și personalități morale, în timp ce tocmai acest fapt ilustrează că falșitatea se dă tocmai din școală. Se strigă la toate colțurile și în toate zilele, că profesorul trebuie să fie tatăl spiritual, tatăl educativ al copilului, în timp ce el nu este decât un obiect de spaimă și de frică. Pogorātu-s'a profesorul vre-odată în sufletul școlarului lui să vadă ce-i într'însul, ce se plămădește acolo, în sufletul lui, în inima lui încă fragedă și care are atâta nevoie de conducător și de povățuitor?... Dragostea, interesul apropiat și reciproc, iată ce lipsește în relațiile dintre elev și profesor... Mărturisim sincer: ca rezultat al activității noastre extra-școlare, sau chiar școlare se nasc în mintea noastră o mulțime de întrebări, de enigme, de lucruri neînțelese, cari cer deslegare și lumină—mintea noastră tânără este continuu în frământare. Ei bine! mărturisim sincer: de multeori ne lipsește curajul de a comunica asemenea frământări și profesorilor noștri, cerându-le neapărat povăța lor—nu îndrăznim să stăm de vorbă cu dâșii. Ni-e teamă. Profesorii au știut atât de bine să inspire frica elevilor lor, încă din primele clase, încât noi cei ce mai avem o lună, două de școală, nu îndrăznim nici acum să-i întrebăm sau să le cerem să stea de vorbă cu noi, de oarece ne așteptăm cu siguranță la următorul răspuns: «Acest lucru nu intră în atribuțiile școlii»; sau: «D-ta faci rău că neglijezi lecțiile și cartea de școală pentru a te ocupa cu chestiuni străine»; sau, ce e mai rău: «Astea nu sunt de mintea d-tale».

U.—Lăsând la o parte acestea, un elev de clasa VIII-a este taxat de profesori fără nici o deosebire de unul de clasa I-a, II-a sau a III-a. Ți se îngrădește orice libertate de gândire și ți se pune o stavilă oricărei mișcări de inițiativă particulară, personală. În schimb nu ți se înlesnește pregătirea pentru studii serioase și făcute în mod rațional. De o parte o metodă, care e o tiranie pentru minte, de alta o atmosferă care e o tiranie pentru spirit.

Fiindcă intenția noastră nu este să cercetăm, dacă școlarii au dreptate, sau nu, pentru moment nu vom face o analiză mai amănunțită a răspunsurilor lor. Ceeace trebuie spus chiar de acum însă, este că ei judecă dintr'un punct de vedere prea unilateral, când toată vina acestei stări de lucruri o aruncă asupra profesorilor lor. Totuși aceasta nu împiedică ca de fapt raporturile dintre profesori și elevi să fie așa cum le arată ei, cu mai multă sau mai puțină pricepere, într'un chip mai colorit, sau mai stângaci, în aceste răspunsuri. Este, fără îndoială, aici, o rană adâncă, un vițiu fundamental, care trebuie să ne dea mult de gândit.

În legătură cu această plângere, este alta împotriva poliției școlare de curînd înființate. Până acum și-au dat părerea asupra acestei instituții, în convorbiri obișnuite ca și în publicistică, toți afară de cei supuși ei. Să vedem deci câteva aprecieri, cari nu sunt lipsite de interes:

L.—Eși din casă cu mantaua desfăcută. Vardistul dela colț se prezintă în fața ta zicând: Ești un destrăbălat. Să mergi la poliție! Faptul acesta te descurajează și te enervează.

M.—Azi ceva mai nou: nu mai e voie să asști la teatru fără bilet de permisiune dela direcție. Frumos o să fie când elevii toți vor năvăli la ușa cancelariei să ceară astfel de bilete. Va fi nevoie de un serviciu

separat pentru îndeplinirea acestei formalități.

K.— Apoi legile drastice cu care ne copleșesc... Nu mai ai voie pe stradă dela 8—11, dela 2—4, plus seara dela 8 în sus. Se întâmplă câte odată să avem liber ora 2-a și a 3-a. Es pe stradă să mă duc acasă, dar hop! un sergent cu două clase primare mă ia de guler și mă duce la secție. Dacă mă opun îmi pune și «gabrioleta» de mână, cu toate că nu's vinovat de loc. Să-i invoc eu orice motiv și real și ireal, să-i spun pe dinafară toată *Arta poetică*, în versuri hexametrice, tot nu mă crede că am liber, el tot mă duce, că așa are ordin și trebuie să-l execute, căci altfel îl pedepsește superiorul. Și iată-mă, eu în clasa 8-a, dus la secție de un sergent, care abia știe să iscălească! Ce degradare mai mare ca asta vreți?

N.— În alte țări, școlarii învață mai mult ca noi în mai puține clase și cu mai puține ore de muncă. La noi te întoarce vardistul de pe scările teatrului, că ești în uniformă, ai număr și nu ești cu părinții.

Un alt punct asupra căruia par a cădea de acord cele mai multe răspunsuri este zădărniciia organizării pe *cicluri*. După sistemul, adoptat de noi, gimnaziul — adică cele patru clase inferioare — formează o unitate de sine stătătoare, deși este în același timp o pregătire pentru celelalte clase ale liceului. Se dă adică în gimnaziu, într'un așa zis ciclu, un număr de cunoștințe, care se presupune că formează un tot armonic în sufletul elevului; clasele superioare reiau apoi aceleași cicluri de cunoștințe, dându-le bine înțeles o dezvoltare mai mare. S'a zis că avantajii acestui sistem sunt mai ales două: întâi, cum am zis, gimnaziul dă un mănunchiu întreg de cunoștințe — lucru care nu s'ar putea realiza într'o organizație, în care cunoștințele s'ar schimba continuu până în ultima clasă; dacă a făcut patru clase elevul are un sistem de idei — restrîns bine înțeles — dar un sistem, și nu crâmpeie, cum ar fi în cazul liceului unitar. Al doilea: cunoștințele din cursul inferior repetându-se în cursul superior, cu amplificările necesitate de dezvoltarea minții școlarilor, se ajunge la o mai adâncă înrădăcinare a lor: *repetitio est mater studiorum*. Și totuși, ancheta noastră dovedește o nemulțumire serioasă împotriva acestor cicluri:

A.— Clasa VIII să nu mai fie o repetiție a clasei a IV, ci din contra să fie o clasă din care elevii să fie pregătiți pentru societate.

B.— Să se neglijeze, cel puțin dacă nu în cursul inferior, în cel superior, unele materii mai de puțină importanță pentru secția modernă ca: Cosmografia, Algebra, Religia, Desenul, Șt. Naturale (Zoologia, Botanica), Geologia, Fizica, o parte din orele de L. Latină, mai cu seamă că toate materiile acestea se fac și în cursul inferior.

C.— Cea mai mare parte din materia care se predă este, dacă nu cunoscută bine, cel puțin așa cum se prezintă cu ea la lecție fără ca elevul să mai fi deschis vreo carte și iată cum silit, elevul devine leneș.

L.— Elevul până în clasa VIII-a și-a asimilat cunoștințe, pe atât cât a vrut să le afle, iar ajuns aici, vedem că dă din nou peste aceste cunoștințe, fiindcă tot ce a învățat, se repetă, și el știind ce cuprinde fiecare studiu, ori nu caută să-l mai citească de loc, ori citește cu plictiseală...

K.— Clasa VIII-a fiind mai mult o clasă de repetiție a materiilor făcute în toate celelalte clase și elevul, cu

toate că a trecut prin ele odată, chiar dacă nu știe, e firea lui făcută să zică: «Cum să nu știu cu asta, când o învățai mai anul trecut?»

N.— Cauza fundamentală eu cred că e programa. Când intrăm în clasa VIII-a, în loc să ni se pună înainte lucruri, cari să ne împingă curiozitatea pentru a le cunoaște, noi nu învățăm nimic nou. Numai dezvoltăm cunoștințele elementare.

P.— Materia clasei a. VIII-a, aproape toată este o repetiție a materiei învățate...

R.— Prima cauză și cea mai principală este aceea că materia ce se face în clasa VIII-a nu cuprinde în general nimic nou, ci se repetă cele învățate în celelalte clase.

T.— Întâi și întâi este o fundamentală greșală, când la alcătuirea programelor s'a hotărât, începând cu clasa V, aproape la mai toate obiectele să se repete materia făcută în cursul inferior. Și aceasta mai cu osbire la Istorie. Clasele I și V-a, a II și a VI-a, a III-a și a VII-a, a IV și a VIII-a merg mână în mână... Este o oboseală și mai ales o plictiseală, când se repetă aceeași materie, de oarece este știut că lucrurile cunoscute nu pot fi niciodată în stare să deștepte același interes ca atunci când se prezintă pentru prima oară... Se pare că e prea multă materie — și care exige (?) opt ani de învățământ, în timp ce în realitate cursul superior de liceu nu e decât aproape o repetare a celui inferior, când lucrul cel mai cuminte ar fi să se găsească e medie între cele două cursuri, care să formeze programa de liceu, o programă nici prea ușoară, nici prea încărcată, ținând seamă cu sfințenie că liceul este un curs de tranzit (?).

Iată deci trei chestiuni asupra cărora cade de acord ancheta noastră:

1) În clasa VIII-a de liceu elevii se simt desgustați de învățătura pe care le-o dăm; 2) O cauză a acestei lăncelzi periculoase este lipsa de raporturi mai prietenești între profesori și elevi sau mai bine zis desconsiderarea personalității pe care elevii socotesc că o au formată; 3) A doua cauză ar fi organizarea pe cicluri inovație introdusă în liceul nostru prin legea din 1898,

Se mai găsesc încă în răspunsurile ce am primit tratate sau atinse și alte probleme destul de interesante pe care pentru moment le lăsăm la o parte. Credem însă necesar, spre a sfârși, să atragem luarea aminte a corpului nostru profesoral asupra problemelor ridicate aici. Nouă cel puțin ni se pare de o însemnătate capitală pentru bunul mers al școlii cunoașterea stării spirituale și morale a tineretului pe care avem menirea să-l formăm.

Discuțăm foarte des probleme pedagogice de tot soiul; de obicei ne ținem însă în sfera abstracțiunilor sau ne mulțumim cu citații din cutare și cutare autor străin. Trebuie totuși în primul rând să ținem seamă de sufletul acelora pe socoteala cărora facem toate aceste discuțiuni. A da elevilor noștri ocazia să se arăte, fără cuirasă în toată goliciunea sufletului lor de copii ai României dela începutul secolului al XX-lea, înseamnă a ne da nouă înșine posibilitatea de a nu clădi casele pedagogice în Spania. Cred deci că ceiace s'ar putea face pentru moment este ca și alți colegi să ne facă cunoscut dacă lucrurile se petrec și în alte licee tot așa, întreprinzând anchete identice al căror rezultat s'ar putea publica tot în corpul acestei reviste.

I. F. Buricescu.

LITERATURA

VINO CA SĂ PLINGEM

Noaptea par'că este o perdea albastră
Peste care fluturi galbeni s'au oprit.
Vino, ca să plângem pe mormântul tânăr
Al iubirei noastre care a 'mbătrânit.

Vom schimba surâsuri palide și rare
Ca petala unui veșted trandafir
Și ne-om pierde 'n taină umbra pe-o cărare
Tristă ca frunzișul mort din cimitir!

Și vom pune floare tânără și vie
Pe iubirea noastră care a 'mbătrânit...
Vino! Cerul pare pânză albăstrie
Peste care fluturi galbeni s'au oprit...

Cincinat Pavelescu

1911, Ianuarie

INVITAȚIE

— Schiță —

Mă poftia într'una să viu, să i văz instalația, peisagiul încântător... Câte-va zile, la țară, la un prieten atât de vechiu, cu o gospodărie atât de rostită, îmi surîdea. Într'o bună-zi mă cobor din tren, în mijlocul câmpului, la o haltă cu gardurile căzute, fără peron, și cu un felinar strâmb între doi oțetari plini de praf în cari roieau gângăni de tot soiul.

Clopoțelul dela telegraf târîia fără astâmpăr ca o lăcustă necăjită. Mă uit : amicul Sotir nicăjeri. Mă apropii de doi chirigii cu bicele la subțioară, cari, lipiți de perete, cu capul în jos, răsuciau țigară.

— Care mă duce la conacul jugureanului?

— Te duce băiatul ăsta, tot e drumul lui întracolo zice ăl mai în vârstă.

— Câte parole?

— Facem noi. Sui sus!

M'am aruncat în teleaga fără arcni. Prin gloduri, peste arături, prin pulbere de nu te mai cunoștea, mergem preț de un ceas, până la o tufă roșie, răsleață. Câmpul ars, pustiu încotro te întorceai. Nici sat nici picior de om prin apropiere. Dor un cocoșar departe, s'a ridicat din niște mărăcini... Flăcăul care m'a adus sare jos. Ia hățurile un vlăjear de pahonț încrunțat, cu niște ochi, doamne! M'am pomenit cu el, așa, din pământ.

— Cât să fie ceasurile pe vremea asta? mă întreabă gros. Ai ceas?

— N'am.

— Da, pe la noi, cu ce treburi? Cumperi vre-o moșie ori duci niscai daruri la mireasă?

Și după ce mă fulgeră cu tăciunii aprinși de supt căciula înfundată pe-o sprinceană:

—... te-aș cunoaște; nu știu de unde să te iau!...

— Ce spui dumneata d'astea, îngân eu; uite mă duc la un prieten... Sotir... poate îl știi?

— Păvălaticul cu părul vulvoiu?... am auzit!

Și se dă nițel pe spate:

— Dacă-i așa dă-te jos; mi-a stat caii...

Fără să mai aștepte răspunsul meu, cârmește lângă un stog de dughie. Se uită împrejur, o cară cu brațele în poștalion, toată.

— Jarcaleții 's încolo! și dă biciu cailor.

La întrebarea: cât o mai fi până la Sotir al meu? răspund singur: tot așa, pe după bălăriile alea de se zăresc... Prietenul meu îmi spusese că dela gară se vede conacul boieresc așezat pe-o movilă, ziduri de piatră, bolte măiaștre... foșorul de vânătoare învălit cu perdele de iederă. — Pe jos ți-e mai mare dragul: la umbră, prin aleea de sălcii bătrâne... o frumusețe! Ingânfarea lui, clipeala aceea ticăloasă a ochilor, gravitatea cu care mi le ticluia, le am înaintea...

-La marginea satului — vre o zece case vârate în pământ, grămădite într'o văgăună — îl întâlnesc, în jiletcă, cu pălăria în mână, asudat, cu-o repeagă de pușcă la spinare. Un puiu de copoiu, legat cu sfoară, i se încurca în picioare. Până s'o găti masa — sunt vorbele lui — să ne abatem pe la cârciumă. Vedeam că tot face semne cu pălăria dar nu mi dam seama ce-ar putea fi. Cum stam pe prispa hanului, văz venind fuga un țânc nespălat, târșia niște ghete să nu-i scape din picior. Mâinile din mâneci nu i se vedeau. Spune hangigiții, care legată pe subt fălci, buchinea la o cusătură:

— Să-mi dai de cinci orez și de cinci undelemn.

Prietenul meu sare de pe scaun:

— Cece mă?! de cinci? când am mai luat noi de cinci?

Se 'ntoarce spre tarabă:

— Dă-i d'un ban undelemn și d'un ban orez!

Iar băiatului:

— Când o fi gata să ne chemi.

Mă gândeam: dacă tatăl ar fi fost mai puțin bursuc poate băiețașului nu i-ar fi fost atât de largă jacheta...

Socoteli zadarnice, amăgiri... cu cari se leagănă invitatul flămând după ce a isprăvit de fumat un pachet de tutun și după ce filozofic a scormonit ograda în toate chipurile cu vârful bastonului..

Numa ce-l văd că-și potrivește cartușiera, și se înalță în picioare:

— Acu viu, îmi spune, mă reped până colea..

Iși îndeasă ciuperca, smucește cuțulandru negru, cu două picături galbene d'asupra ochilor. Trece nițel și aud o duduitoră, aci în spatele casii.

— Ia niște păcate, grăiește hangiga, dac'ar împușca ceva nu mi-ar fi necaz!

Și, fără întârziere, îmi tae pe-un fund căpătâiul de râncezeală care cu-o clipă înainte atârna de grindă. Imi trânteste solnița cu boia, sfātuindu-mă:

— Intinge colea, că te apucă nămiaza tot nemâncat cu puchinoasa d'o are la vatră!

V. Cioflec

CÂNTEC DE TOAMNĂ

Ca mâine, ne vom cufunda în frigul întunecos; adio lumină vie a verilor noastre prea scurte! A și început să cadă, cu sgoniote funebre lemnul ce răsună pe pardoseala curței.

Toată iarna va intra în ființa mea: mânie, ură, fiori, muncă grea și silită și ca soarele în iadul său polar, inima mea nu va mai fi decât un bloc roșu și înghețat.

Ascult, înfiorat, ficcare buturugă ce cade. Clădirea unui eșafod n'are un ecou mai surd. Sufletul meu e asemenea turnului ce moare sub loviturile berbecului neobosit și greu.

Mi se pare, legănat de lovitura aceasta morotonă, că se bate în cuie, cu mare grabă un cosciug undeva... Pentru cine?—Era vară ieri, iată toamna. Sgomotul ăsta tainic răsună ca o despărțire...

Imi place lumina verzuie a ochilor tăi lungi, frumoșe blândă; dar toate-mi par amare azi, și nimic, nici dragostea ta, nici iatacul, nici căminul,—nu fac pentru mine cât soarele ce strălucește pe mare.

Și totuși, iubește-mă inimă duioasă! Fii mamă chiar pentru un nerecunoscător, chiar pentru un rău; iubită ori soră, fii blândețea trecătoare a unei toamne gloșioase ori a unui soare în amurg.

Scurtă sarcină! Mormântul așteaptă; e lacom! Ah, lasă-mă, cu fruntea pe genunchii tăi, să gust—regretând vara albă și răzătoare—raza galbenă și dulce a sfârșitului de toamnă.

SEMPER EADEM

«De unde-ți vine, spuneai, tristețea asta ciudată, urcând ca marea pe stânca neagră și goală?»

— Când inima noastră și-a făcut odată culesul, a trăi e un rău! E o taină cunoscută de toți, o durere netăinuită și ca bucuria, strălucitoare pentru toți. Incetează dar să mai cauți, frumoasă cercetătoare! Și orcât ți-ar fi de dulce glasul,—taci.

Taci, neștiutoare! suflet încântat întotdeauna! Gură cu răs de copil!... Mai mult chiar de cât viața, moartea ne ține ades cu legături subtile.

Lasă, lasă-mi inima să se îmbete de o minciună, să se cufunde în ochii tăi frumoși ca într'un vis frumos, și să doarmă neîntrerupt, în umbra genelor tale.

REMUȘCĂRI POSTUME

Când vei dormi, frumoasa mea întunecată, în fundul unui monument clădit în marmură neagră, și când nu vei avea în loc de casă și culcuș, decât o pivniță umedă, decât un șanț săpat,

Când piatra, apăsându-ți pieptul fricos și coapsele tale

mlădiate de o lene fermecătoare îți va împiedica inima să mai bată și să mai voiască și picioarele să-și mai urmeze drumul lor nebun!

Atunci, mormântul, duhovnic al visului meu neîmplinit (căci mormântul înțelege-va întotdeauna pe poet) în timpul lungilor nopți de nesomn

Îți va spune: «La ce-ți folosește curtiză nedesăvârșită, să nu fi cunoscut ceiace plâng morții!»

— Iar viermele-ți va roade pielea ca o remușcare.

VAMPIRUL

Tu care-ai, pătruns, ca o lovitură de cuțit, în inima mea plângătoare; tu care, puternică, asemeni unei cete de diavoli, îți făcuși din sufletul meu înjosit, patul și moșia ta; ticăloasă căreia m'am legat ca osânditul de lanț, ca jucătorul aprins de joc, ca bețivul de clondir, ca stârvul de vierme.

— Blestemată fii, blestemată!

Am rugat paloșul sprinten să-mi recâștige libertatea, și-am spus otrăvei viclene să-mi dea curaj. Vai, otrava și paloșul m'au disprețuit și mi-au spus:

«Nu ești vrednic să fii scos din robia-ți blestemată, netrebnicule! Dacă efortările noastre te-ar scăpa de stăpânirea ei, sărutările tale ar reînvia cadavrul vampirului tău.

Charles Baudelaire

în românește de Victor Eftimiu

IMPRESII LITERARE

O ANIVERSARE: MOARTEA LUI PAUL VERLAINE

Sunt cincisprezece ani de când într'un cortegiu considerabil—reprezentantul ministerului instrucțiunii, academicieni, poeți, scriitori, artiști—însoțeau înspre cimitirul Batignolles, un dric de clasa cincea, purtând cea mai nevrednică sdreanță trupească pentru sufletul celui mai mare poet al vremii.

Paul Verlaine murise!

Pentru lumea de vizionari în mijlocul căreia trăise—el fusese crainicul unor vremi nouă în artă, el însuși purtătorul unei poezii cu un nou suflet, cu o nouă viață, o viață numai în «nuanțe», misterioasă și nebănuită încă sufletului omenesc. Pentru lumea aceasta, înfățișarea lui de «poet blestemat», de acum imortalizată deapururi, îi trădase îndeajuns origina-i divină...

Pentru cealaltă lume însă... mortul de astăzi nu fusese poate decât un «tip» în literatură sau stâlpul neclintit al cafenelei Procope și pensionarul spitalului Broussais. Erau totuși cuprinși de o presimțire vagă,—chiar cei mai dârzi recunoșteau în cele din urmă în omul acesta «un barbar, un sălbatec, un copil... Atâta numai că copilul acesta are o muzică în suflet și în

anumite zile aude glasuri pe cari nimeni înaintea lui nu le-a auzit...»

Se născuse în Metz — orașul de tristă memorie pentru orice francez — iar tatăl său fusese soldat de-ai lui Napoleon! Copilărise în Paris, în Luxemburg, în mijlocul căruia marmora orgolioasă va face și ea peste puțină vreme să-i dăinuiască numele.

De tânăr se îndopase fără nici un «sistem» cu *Les Fleurs du Mal*, *Emaux et Camées*, *Les Cariatides* și *Gamiani*...

Mai târziu iată însă că scrie *Poèmes Saturniens*... cari trec totuși nebagate în seamă.

nându-se în juru-i pe Villiers de l'Isle-Adam, Charles Morice, Jean Moréas, Adolphe Retté, Tailhade și atâția alții. După moartea lui Leconte de l'Isle e proclamat «prinț al poezilor» și în cele din urmă, după o viață atât de lamentabilă și glorioasă, moare la 8 Ianuarie 1896, într'o cameră sărăcăcioasă din rue Descartes, înconjurat mai mult de o femeie oarecare...

«Paul Verlaine, geniul său fugărit în vremile viitoare, rămâne un erou» spunea la mormânt Stéphane Mallarmé.

Figura sa, cea mai mișcătoare și originală din secolul său, temperamentul său, cel mai inadapabil condi-

Paul Verlaine pe patul morții.

Il vedem apoi alături cu Coppée, Heredia și Mallarmé la *Le Parnasse Contemporain* de-acum legendar. În 1869 dă *Les Fêtes Galantes* apoi *La Bonne Chanson*... E compromis în mișcarea Comunei și fuge la Londra. De-abia reîntors, leagă prietenia funestă — și pentru om și pentru literat — cu Arthur Rimbaud, acest «Schakespeare copil» cum îl numise Victor Hugo. În tovărășia lui vagabondează prin Franța, Belgia și Londra, părăsindu-și astfel nevastă și copil. Reîntors acasă, împușcă «din dragoste» pe prietenul său fatal și face optsprezece luni de închisoare la Mons. Aci scrie *Romances sans paroles* (1874) care croește drumul cel nou în poezie... Mai scrie apoi *Sagesse*, iarăși o cale nouă... și în cele din urmă *Jadis et Naguère* (1884). Tinerii poeți îi proclamă geniul și vedem adu-

țiunilor burgheze de trai, geniul său, cel mai neprevăzut și nou, dar nespuse de înviorător după o epocă de ameteală romantică, — toate acestea i-au fost dușmane lui, — i-au sfărșimat bucuria, cea atât de mult proslăvită de el în *La Bonne Chanson*, a dragostei, — i-au alungat în cele patru colțuri ale lumii, iluziile, făcând din el un om rătăcit în viață, ocolit adesea de prieteni, despărțit de-apururi de mamă, soție și copil, ursit să-și fie până la sfârșit, călăul lui însuși, pentru cele câteva volume pe cari avea să le savureze în tihnă, epigonii.

De soarta aceasta el nu s'a plâns niciodată, pe atât și-o socotea de firească în «inconștiența» lui sublimă.

Să nu-l plângem dar nici noi, astăzi când îi aniversăm moartea, — să-l sărbătorim!

Const. Beldie

DISCUȚII

DIN CONSTATĂRILE UNUI PREFECT

Din raportul D-lui I. C. Athanasiu, cunoscutul prefect al județului Tulcea, extragem câte-va constatări pe care le credem de o deosebită importanță:

Starea economică. — „Județul Tulcea este de sigur colțul de pământ unde înflorește cea mai îngrozitoare cămătărie. Camăta aici este ceva obicinuit, intrată în moravuri și gătuie fără milă și fără pedeapsă întreaga populațiune, absorbindu-i aproape în întregime tot ceea ce produce. Și autoritățile judecătorești și administrative stau îndurerate dar neputincioase în fața acestui flagel, privind la cumplitul proces de sărăcie a populațiunii rurale dobrogene.

Sanctiune legală în privința cametei nu există în legislațiunea noastră, dar legea leagă de mâini și de picioare pe bietul om care intră în mâna cămătarului și prin mijlocul a-tot puterniciei actelor sub semnătură privată și autentice, face imposibilă intervenirea în ajutorul său a autorităților judecătorești și administrative.

Și operațiunea se face în modul cel mai simplu din lume. Un locuitor lovit de un an agricol rău, fiind nevoit să se împrumute, dacă are pământ alienabil, forma împrumutului este una singură în Tulcea: *actul de vânzare cu pact de răscumpărare*. În schimbul unei modeste sume ce împrumută și care în genere nu reprezintă nici a zecea parte din valoarea pământului ce posedă, el vinde întreaga sa proprietate împrumutătorului, cu clauza de a putea răscumpăra acel pământ dacă la un termen anume hotărât, va achita suma împrumutată. Dacă însă nu o achită, împrumutătorul rămâne bun stăpân pe pământ.

E destul să urmeze un al doilea an rău și omul să nu poată fi următor la termen cu plata, pentru ca, de la o zi la alta, din om înstărit să ajungă muritor de foame, și aceasta pentru o sumă derizorie.

Așa au sărăcit un număr colosal mare de mici proprietari și așa s'au îmbogățit, dela o zi la alta, câți-va așa ziși bancheri. Dar dacă omul nu are pământ alienabil, atunci actul ia o altă formă tot așa de simplă. *Datornicul dă în arendă împrumutătorului pe mai mulți ani pământul ce l'are dela Stat, în schimbul unei arende*. Pe acest pământ arendat cu contract altuia, el seamănă și muncește, cu învoirea împrumutătorului arendaș, iar când să-și ridice recolta, atunci se prezintă împrumutătorului și drept plată de dobândă îi ia jumătate din recoltă. Evident că dacă locuitorul protestează, autoritățile intervin, însă spre a garanta ridicarea întregii recolte de către împrumutător, căci aceasta având contract de arendare este presupus proprietarul recoltei de pe pământul luat în arendă.

Dacă omul nu are de fel pământ, ci ia în arendă loturi dela Stat, dacă din cauza nevoei se împrumută cu sămânță dela un negustor, apoi dobânda curentă este chilă pentru chilă. A luat o chilă trebuie să restituie la toamnă două chile. Dacă ne gândim că locuitorii de aici obișnuiesc a cultiva mai ales cereale de primăvară

— orz, păring, ovăz — pentru cari iau sămânță prin lunile Februarie și Martie și o restituie dublă în lunile August și Septembrie, putem judeca ce cămătă îngrozitoare plătesc acești nenorociți în cele 6—7 luni pentru cari contractează datoria. Dacă se mai întâmplă să vie și un al doilea an rău — și am avut acuma trei — omul neputând restitui cele două chile la termen, el e trecut imediat ca dator pe anul viitor cu 4 chile și așa mai departe.

Și toate aceste împrumuturi se fac înaintea autorităților judecătorești prin acte autentice, cu cele mai stricte forme de lege și cu tot meșteșugul căpătat prin practicarea acestor acte.

O altă plagă a locuitorilor era chipul cum să plăteai datoriile. Până în anul acesta era obiceiul adânc înrădăcinat ca aceste datorii ale sătenilor să fie plătite în natură, adică în cereale recoltate de săteni și aduse la hambarele creditorilor unde li se socotea marfa adusă și datoria rămasă. E ușor de înțeles abuzul la care da naștere acest obicei. Cerealele erau socotite pe prețuri derizorii, așa că locuitorii rămăneau în veci datori cu sume însemnate la care li se adăogau și dobânzi peste măsura de grele.

Văzând această stare de lucruri am luat măsuri ca datoriile să se plătească numai în bani oprind cu totul achitarea lor prin produse.

Starea corpului didactic și chestia suplinitorilor. — Este de regulă ca toți institutorii și învățătorii cari sunt numiți aici, sau obțin — prin fel de fel de interveniri — detașarea lor în țară, punând în loc un suplinitor, sau pândesc un loc liber în țară, ca să ceară imediat mutarea. Aceasta li se acordă cu o uimitoare ușurință.

Ușurința în mutări, se justifică de Ministerul Instrucțiunii prin dreptul institutorului sau învățătorului de a obține un loc vacant care îi convine. Ca și când Statul nu are și el dreptul de a pune și obliga să șadă, pe un funcționar plătit de el, *acolo unde are nevoie de aptitudinile și capacitatea aceluia funcționar*. S'ar părea că catedrele școlare sunt înființate pentru binele și folosul învățătorului nu spre binele și folosul școlii.

Care este rezultatul acestei nețărmurite bune-voințe a legii?

Rezultatul e că, în învățământul nostru — afară de orașul Tulcea și de orașul Măcin în care corpul didactic primar este bine reprezentat și cei mai puțini buni sunt excepțiuni — în celelalte orașe — afară iarăși de câte-va rare excepțiuni fericite — *el este detestabil*.

În învățământul rural — afară de câți-va titulari foarte buni și cari pot fi dați de pildă celor mai buni din țară — restul, și care este în număr mai mare *lasă foarte mult de dorit*. Ba pe unii, i-a trimis Ministerul de Instrucțiune în acest județ ca pedeapsă.

Pedepsit o fi fost sau nu învățătorul, dar bieții locuitori de pe aci, au fost foarte rău pedepsiți iar cultura românească a fost și mai aspru pedepsită!

Dar dacă așa stau lucrurile cu titularii, apoi cu suplinitorii cazul este încă și mai grav: Aceștia, pe lângă

că nu au pregătire necesară misiunii lor, apoi neavând nici o legătură trainică cu satul în care profesază, nu se interesează absolut de nici o chestiune streină școlii. *Intreaga activitate extra-școlară, pentru ei, este carte închisă și lipită cu șapte peceti.*

Trebue recunoscut că se găsesc și printre suplinitorii unii cu multă tragere de inimă și dor de muncă; dar sunt așa de puțini! Și cei mai mulți învățători din Dobrogea sunt doar suplinitori.

Clerul.— Din nenorocire, personalul bisericesc de pe aici lasă foarte mult de dorit. Într'un județ cu o populație foarte evlavioasă și care a simțit o adevărată ușurare scăpând de sub asupra unui popor de altă religie; într'un județ în care credințele religioase sunt așa de disparate că formează un mozaic; într'un județ în care slujitorii bisericești străini religiei dominante sunt așa de mulți — *s'ar fi cuvenit să fie trimiși preoți aleși, cu o cultură superioară, cu o mare înălțare sufletească și de o moralitate exemplară.*

Pentru acest sfârșit, Statul ar fi trebuit să nu se dea îndărăt absolut de la nici un sacrificiu, spre a face unor atari preoți condițiuni excepționale.

Dar nu a făcut-o. Și rezultatul este că preoții din acest județ nu numai că nu sunt superiori, dar sunt — în majoritatea lor, *căci din fericire sunt și excepțiuni* — inferiori celor din țară.

Dar să lăsăm să vorbească în această privință chiar reprezentanții ai autorității ecleziastice.

Iată cum se exprimă P. C. Protoereu al județului Tulcea, Economul G. Niculescu, în raportul făcut prefecturii în anul 1904:

«Ar trebui să se facă lucrul acesta pentru că în Dobrogea fiind multe confesiuni, contrastul între ținuta unora din preoții ortodoksi și aceia a colegilor lor de alte confesiuni și religii, este mai isbitoare și mai dăunătoare prestigiului ce trebue să-l aibă Biserica Ortodoxă Autocefală Română».

«... S'au făcut și se vor mai face biserici, însă ele stau mai mult goale, nu folosesc, căci lipsește elementul activ, lipsește magnetul care să atragă; lipsește preotul și cântărețul care să completeze podoaba bisericeii cu un serviciu frumos și cu o predică aleasă.

«Mai de preferit ar fi să avem biserici mai puțin costisitoare, dar să avem preoți după potrivea timpului în care trăim».

În raportul prezentat nouă în anul trecut 1909, același Prea Cucernic Protoereu spune:

«La sate ca și la orașe, bisericile stau goale în timpul sărbătorilor».

«... Drept este că nu toți preoții sunt pregătiți în deajuns pentru a lucra temeinic în direcția întăririi moralității. Nici cu cuvântul, nici cu fapta, nu sunt la înălțimea vremilor...»

În fine, actualul Protoereu al județului Tulcea, P. C. Econom Bogatu — deși de foarte scurtă vreme venit în acest înalt post — a fost isbit imediat de starea tristă a clerului tulcean și spune în raportul ce ne dresază:

«Potrivit cu pregătirea ce au, preoții își fac datoria, unii pe deplin, alții însă lasă de dorit; câți-va

ar trebui înlocuiți, dar după cum am arătat n'avem cu cine».

Și mai departe:

«La scăderea sentimentului religios moral, contribuie mult poate și nepăsarea unora din preoți, cari nu pot lucra nici cu cuvântul, nici cu fapta la înălțarea moralității și religiozității în popor».

«Trebue un cler sătesc și orașenesc (urban) bine silit instruit și cult, cu o purtare model și conștiincios de menirea sa înaltă și ajutat de toți conducătorii și aparatul administrativ, în regenerarea morală a orașelor și satelor noastre, dacă voim foloase reale».

Acestea sunt constatările a doi prelați culti—ambii sunt licențiați în teologie — și dornici de îndreptarea unei srări de lucruri pe cari ambii o găsesc nenorocită.

Dar aceste constatări sunt mult indulcite prin calitatea ambilor prea cucernici protoerei. Realitatea este însă mult mai tristă.

În această privință vă rog să citiți admirabilele pagini scrise de d-nii subprefecți Nicolau (plasa Tulcea), Dinu A. Stolojan (plasa Isaccea), Al. Lascarov (plasa Istru) și I. Drăghici (plasa Măcin).

Dator sunt însă să marturisesc și să constat cu o legitimă mulțumire sufletească că avem în acest județ și unii preoți în adevăr superiori. Ași putea număra preoți cari sunt o adevărată podoabă a clerului nostru atât din punctul de vedere religios, cât și prin activitatea din afară de biserică. Ei s'au pus în fruntea tuturor mișcărilor mari de înălțare a populațiunii orașenești și sătești, obținând în totdeauna rezultate frumoase. Acești preoți pot fi dați ca pildă întregului cler din țară.

Dar în același timp dator sunt să exprim în numele lor, marea amărăciune ce ei simt când sunt condamnați să aibă colegi cari nu fac de loc cinste hainei care-i îmbracă deopotrivă și numai sufletele lor știu jignirea ce simt fiind puși pe aceeași linie cu cei răi.

Ba, ceia ce e mai trist, cei buni sunt de multe ori rău văzuți de autoritatea superioară bisericească pe când cei răi se bucură de toată bunăvoința și sprijinul acelei autorități.

Și pricina?

Pricina este îngăduiala neiertată a acelor autorități superioare către cei nevrednici.

Ce indemn spre bine, ce incurajare spre îndeplinirea datoriei să reiasă atunci când preoți dovedești ca răi și vinovați de fapte urâte, sunt apărați și acoperiți de autoritățile superioare bisericești.

În toate ramurile—militară, judecătorești, administrative—când un slujitor este rău, e imediat aspru pedepsit. În cler—din motive în a căror examinare nu voim să intrăm—aproape nu există pedeapsă. Și de aci tot răul».

Într'un număr viitor, vom reveni asupra acestui raport care prezintă un interes foarte mare.

R. C.

BIBLIOGRAFII:

Oct. C. Tăslăoanu: Informații literare și culturale 1903—1910. Edit. W. Krafft Sibiu 1910. Lei 2.50.

Sofocle: Oedip la Colona, traducere din grecește de Mihail Iorgulescu. Edit. Neamul românesc. — 50 bani.

NOTE ȘI INFORMAȚII

Din urmările divorțului.—Instituția divorțului e isvorâtă din dorința de a curma stările intolerabile cari pot exista în unele căsnicii unde nepotrivirea soților dă loc la numeroase certuri, scandaluri cari nu se pot perpetua fără serioase influențe atât pentru soți cât mai ales pentru copiii născuți în căsnicie.

Cu toate obiecțiunile cari s'au adus contra, fie de ordin religios, fie de altă natură, necesitatea socială a fost superioară și de aceea divorțul s'a menținut în cele mai multe legislații.

Eră lucru și firesc, căci dacă prin căsătorie se înțelege întovărășirea pentru totdeauna a soților, ca împreună să suporte în bună înțelegere lupta grea a vieții, e foarte drept că atunci când această înțelegere nu poate să existe, mai bine căsătoria să fie desfăcută, decât să lăsăm ca soții cari orbiți în furia primelor momente a pasiunii s'au încrezut în vecinicia legăturii lor, să trăiască într'un continuu război, destul de dăunător și familiei și societății.

Chestiunea devine însă de o și mai mare importanță când ne gândim la situația copiilor născuți în aceste căsnicii. E drept, alcătuitoarii codului civil au prevăzut aceste cazuri cari se pot ivi și le-au reglementat într'un anumit fel.

Priceperea și prevederea legiuitorilor însă, au fost în dese rânduri întrecute în chip foarte elocvent de numeroasele drame familiare cari au arătat cu o uimitoare claritate, superioară multor invențiuni teatrale, unde stă punctul slab al chestiunii, unde e marele rău social care trebuie înlăturat.

Cazul recent al lui François Médaille care a preocupat în ultimul timp opinia publică franceză e nu numai o prețioasă lecțiune pentru multele tovărășii în cari discordia începe să se ivească, dar și pentru magistrații dela cari se cere o cât mai mare chibzuială în aprecierea motivelor divorțului și desfacerea căsătoriei. Iată în ce împrejurări se petrece puternica dramă a căsniciei lui François Médaille.

Muncitor vrednic, ajuns prin sânguința și priceperea lui să agonisească o avere frumoasă, Fr. Médaille încearcă să și găsească fericirea vieții, căsătorindu se. Din trei copii pe cari i-a avut, i-a rămas o singură fetiță, Jeana, pe care o iubea foarte mult. Tovarășei lui François, această dragoste prea mare pentru copil nu-i prea plăcea. De aici au început ușoare scene de gelozie, cari în scurt mărindu-se au devenit scandaluri cari nu se mai puteau răbda. Soții în chibzuiala lor au crezut că e mai bine să se divorțeze. Au cerut și tribunalul i-a desfăcut.

Copila s'a hotărât să stea la mamă, iar tatăl va avea dreptul să o vadă de două ori pe săptămână, putând-o lua cu el în luna lui August.

În August trecut, François care așteptă cu cea mai mare nerăbdare ziua de a și lua cu el mai aproape copilul său adorat, reclamă copila. Mama, care vedea rău afecțiunea aceasta pentru copilă, de teamă că în acest timp de intimitate, să nu se alipească copila de părintele ei, se îngenuiază în diferite feluri spre a nu acorda copila. Mama insistă pe lângă copilă, mai cu blândețea, mai cu teama animalului care vede răpindu-i-se prada și convinge pe copilă să nu meargă cu tatăl său. François Médaille reclamă tribunalului. La audiență e adusă și mica Jeana.

Toate insistențele îndrăgostite ale părintelui, ale judecătorului, care părea că înțelege delicatetea și importanța chestiunii, au fost zadarnice.

Copila învățase prea bine acasă lecția pe care i-o dase mama sa și depune contra tatălui. Cu toate lacrimile părintelui, copila afirmă că tatăl se poartă rău cu ea, o maltratează, etc. Tribunalul respinge cererea lui Fr. Médaille.

În culmea desperărei, după terminarea ședinței, soțul în-

tâlnind în sală pe fosta sa soție, descarcă asupra ei revolverul și o ucide.

François Médaille e adus înaintea Curței cu jurați. Indignați de atitudinea revoltătoare a copilei, care continua a acuza pe tatăl său, jurații achită pe François.

Indignarea contra purtării barbare a copilei e mare în presa Franceză. Sărmana copilă nu e răspunzătoare, aflrăm alții și credem judecând cu dreptate, că aceasta este părerea justă.

Atmosfera greoaie în care s'a născut și a trăit timpul copilăriei, neînțelegerile dese dintre părinți, certurile, scandalurile, ura și desprețul care se vedea la fiecare moment au lăsat puternice impresii și se poate zice mai mult au formativitatea Jeanei.

Iubirea care trebuia să înconjoare cu toată căldura și dragălaşenia sufletul copilei, servea de instrument pentru acuzarea reciprocă a soților și îndepărtarea lor din sufletul copilei.

Atmosfera pe care o respiră copii în mediul familial este o chestiune care trebuie să stea totdeauna înaintea părinților, ca una din cele mai importante pentru formațiunea individualității copiilor.

Acestei atmosfere nerespirabile, cu multă dreptate, noile cercetări de psychopathologie infantilă îi atribue multe din perversitățile copiilor.

Cazul Jeanei Médaille, trebuie să fie o prețioasă lecțiune nu numai pentru părinții despărțiți, dar mai ales pentru familiile în cari micile certuri și neînțelegeri cari se petrec în cele mai multe familii, pot avea dezastruoase influențe asupra sufletului copiilor.

Radu Calomfir

Mișcarea feministă în Asia.— Date interesante asupra feminismului în Asia citim într'o revistă italiană. Astfel în China feminismul a izbucnit cu violență în urma noilor schimbări sociale din anii trecuți. Femei chineze fondează astăzi școli și pensionate, studiază în Universitățile Japoniei și ale Europei, se ocupă de sport și de vânzări de binefacere, redactează ziare. Acest lucru nu se întâmplă numai în China, ci și în Asia întregă. În Universitățile indiene femeile întrec pe bărbați și le iau înainte la titlurile universitare. În această țară văduvia a fost înconjurată de societate cu legi foarte severe; dar acum asemenea obiceiuri crude se pierd. Văduve tinere nu ezită să se mărite din nou și Indienele inteligente din clasa de sus sunt cele care dau exemplul. În sfârșit tocmai în India se tipărește cel mai important din ziarele conduse și redactate de femei: *Indian Ladies Magazine*. În Birmania situația femeii este, se poate zice, unică: ea este șeful virtual al familiei, singura stăpână a bunurilor sale, singura tutoare a copiilor săi. Activitatea ei în afară de cămin nu are margini. Ea poate să și aleagă orice profesie și să întreprindă cum vrea veniturile sale. Foarte adesea ea întreține pe bărbatul ei, care și petrece timpul în trândăvie, fumându-și țigara și petrecând cu alte femei, care de asemenea îi dau de mâncare și de fumat. Astăzi Birmanele inteligente cer până și dreptul de vot. În Birmania, în Persia, în Arabia și în Egipt emanciparea femeilor a făcut mari progrese, însă în fruntea mișcării feministe stă Japonia.

Instrucția fetelor este acolo absolut gratuită și obligatorie. Femeile fac aceleași școli ca și bărbații și se poate spune că cel puțin jumătate din cele șase milioane de elevi ai școlilor japoneze e constituită de elementul feminin. În 1905 Japonia avea 24.000 femei profesoare și vreo 41.000 de eleve de școli secundare! Sute și sute de femei se consacră anual studiului medicinei. La Tokio se află o universitate feme-

nină, care formează baza feminismului japonez. Această instituție, care primește dela guvern o subvenție de 1¹/₂ milioane franci, are ca program: «să facă soții bune și înțelepte mame de familie».

Era Goethe bogat sau nu? — Un excelent critic al lui Goethe, Wilhelm Bode, se întrebă într'un studiu recent dacă Goethe era bogat sau nu și răspunde în mod negativ. E drept că Goethe n'a fost sărac ca Schiller și ca majoritatea poezilor și literaților germani; el a avut însă toată viața nevoie de bani. În două rânduri a trebuit să-și vândă grădina pe care totuși o iubea mult. Goethe moștenise dela lătal său vre-o 25.000 lei. Leafa sa la Curtea din Weimar se urca prin 1815 la 6000 franci pe an. Abia spre al 65-lea an al vieții sale Goethe a cunoscut îndestularea. Ca Ministru al marelui Duce de Weimar pârcepe aproape 12.000 lei iar venitul scrierilor sale crește din an în an.

La moartea sa, lăsă aproape 90.000 lei care pe atunci reprezentau o adevărată avere.

Personal, Wolfgang Goethe era omul cel mai simplu din lume, ca funcționar însă al Curții și ca primul dintre scriitorii timpului său, era nevoit să ducă oare cum o viață luxoasă. Adesea ori se plângea că era silit să facă cheltueli care pentru el erau nefolositoare.

În sfârșit nu trebuie uitat că Goethe era totdeauna gata să ajutoreze pe alții și de fapt multă lume recurgea adesea la punga lui.

REVISTA REVISTELOR

D-l Ioan Dragu, — care e prea tânăr și prea modest pentru a-și menaja talentul și pentru a nu uita o anumită pretențiune, legitimă și unui nou venit în viața literară, — publică bucăți minunate chiar în „Ramuri”. „Scrisorile către nepot” sunt o nouă învedereare elocventă a bogăției talentului acestui tânăr prozator, care ne dă dreptul să nădăjduim că va aduce o notă nouă în proza românească, reprezentată prea multă vreme numai cu povestiri dulcege de superficială descripțiune sau prin schițe palide de îngustă înțelegere a lucrurilor și sufletelor.

Cultura largă a d-lui Dragu, — evidențiată printr'o stăpânită și plăcută rafinerie a stilului; belșugul copleșitor al imaginilor sale vii, uneori prea îndrăznețe; armonia susținută a formei bucăților sale, cu pronunțate tendinți spre un exotism prea căutat; și, mai ales, o adâncă pricepere a celor ce-i mișcă sufletul, înfățișată într'o limbă, care deși n'are pretențiunea de a fi patriarhală rămâne totuși destul de frumoasă, toate acestea au atras atențiunea cititorilor și au născut nădejdi îmbucurătoare.

D-l Densușianu continuă în „Viața Nouă” articolul său asupra „Istoriei literare în învățământul universitar”. Asupra acestor interesante și competente observațiuni am atras atențiunea cititorilor noștri, încă de la începutul articolului. Îndrumarea învățământului literar spre studiul actualității artistice, e, pentru d. Densușianu, nu numai un lucru firesc, dar încă o obligațiune care se impune în mod necesar.

„Cum poți avea pretențiunea să înțelegi trecutul când sufletul îți este refractar la înțelegerea timpului tău?”, întrebă cu dreptate d. Densușianu.

Totuși, trebuie să mărturisim că ori cât ne-ar entuziasma... în teorie reflecțiunile, așa de frumos susținute ale învățatului nostru filolog, ne întrebăm cu o spaimă, legitimă pentru noi profanii, ce-ar ajunge catedrele universitare când fiecare profesor, studiind actualitatea literară și, în mod fatal, dând preferință simpatiiilor sale omenești, ar începe

Pictura spaniolă de astăzi. — Tendința actuală a școlii spaniole de pictură este să continue pe Velasquez, Greco și Goya. Deși se socoale modernistă, de fapt ea tinde spre arhaic. Maestrii școlii sunt Sorolla și Zuloaga; manierele lor însă până acum foarte mult admirate, încep să fie temă de discuție, pierzând parte din creditul lor. Fără îndoială dovedește A. Vague J. Goldoni în revista spaniolă *Lectura* — Sorolla posedă o factură personală; totuși nimeni nu-l mai imită deși a rezolvat în chip splendid problema luminei, dedându-se trup și suflet să cucerească soarele. Pânzele sale redau toată gama coloritului, dar el nu produce decât viziuni cromatice. Ca artist, ca gânditor și ca reprezentant al sufletului național, Sorolla rămâne subțil aceia pe cari pretinde să-i inspire. Discipolii săi îl compromit fiindcă nu posedă nimic din talentul său și nu-i reproduc decât banalitățile.

Zuloaga e opusul lui Sorolla. El ia dela Velasquez sau mai bine, dela Goya, întunerecul nopții; e părintele tenebrelor. Fuge de lumină pentru a se cufunda în obscuritatea cea mai profundă. Subt pretextul că inovează, pastîșează.

Pictorii tineri purced dela Greco. Astfel sunt Anselmo Miguel Giulio și Romero de Torres, căreia nu-i se poate contesta o anumită frumusețe de rilm ca în serile *Amorului*, care sunt o fină expresie psihologică a Andaluziei.

rășboi de exterminare contra celor pe cari nu-i admite?

Spaima noastră o provoacă mai mult situațiunea ce-are avea-o bieții ascultători, tinerii cari vin să asculte glasul limpede al științii, neturburat de preocupările pasionale ale celor cari o propăvăduesc, — e vorba de studenții, de binele cărora se interesează cu atâta atențiune d. Densușianu, nu numai ca profesor dar și în acest articol.

Ei, de s'ar putea găsi oamenii, pe cari îi dorește d. Densușianu, propunerea d-lui n'ar rămâne numai un studiu frumos de pedagogie teoretică ci un plan real de muncă rodnică.

Viața Socială, în No. 11—12 unul I, se arată credincioasă optimismului socialist și în ce privește literatura publicată în această revistă, căci iată cum, după un an de existență, își celebrează pomina de-alungul veacurilor:

„Dacă *Viața Socială* va însemna ceva în viitor în istoria literaturii noastre e pentrucă intransa au scris cele d'întâi pagine: Tudor Arghezi, G. Galaction, V. Demetrius, N. Porsenna și atâția alții...” Iar asupra rostului pe care l-ar avea în această revistă d. Tudor Arghezi, iată ce ne spune redacția:

„Convinsi că pe terenul artelor și-al literaturii, numai arta și fraza care înălță sufletul și gândirea omenească, reprezentată — independent de școală și de tendinți — singura forță revoluționară, am încercat o colaborare liberă între artă și socialism și ne-a plăcut gândul să punem idealul nostru social în primul și în ultimul număr al revistei, sub auspiciile poetului celui mai revoluționar al vremii noastre: Tudor Arghezi” (!!).

Revista critică de drept, legislație și jurisprudență. — Noua revistă juridică — cu un caracteru totul deosebit de celelalte tovarășe existente în țară la noi, se prezintă cu o înfățișare serioasă care îi dă dreptul să fie pusă alături cu multele reviste similare din străinătate. Comitetul de redacție și seria de

colaboratori între cari găsim personalități cunoscute în știința juridică, avocați și magistrați de frunte, ne fac să punem mari așteptări în rostul apariției ei. În ultimul număr profesorul onorific al Universității din București, distinsul romanist D-l G. Danielopol, publică un prețios și amănunțit studiu de vechi drept românesc. Este vorba de *infierea, iotesia, sau facerea de fii de suflet în condica Caragea*. Prea puțina cercetare la noi a interesantului și prețiosului domeniu al vechiului nostru drept, atribuită poate necesității celui vast arsenal de cunoștințe în diferitele ramuri ale științei istorice, ne fac să primim cu multă satisfacție publicațiunii de însemnatarea articolului de față.

D-l Anibal Teodorescu, docent de drept, constituțional analizează toate teoriile propuse asupra actelor de guvernământ și propune o nouă definițiune. *Act de guvernământ este orice act al autorității administrative a cărei efectuare este lăsată de lege la aprecierea necondiționată a acestei autorități*.

Tânărul magistrat, d-l C. Prodan, un serios jurist, doctor al universității din Paris, continuă interesantul său studiu asupra *Teoriei generale a drepturilor reale*.

Ultimele două părți ale revistei sunt de mare interes pentru juriștii noștri. E vorba de jurisprudențele mai de seamă date de tribunalele și instanțele superioare, curți de apel, curtea de casație, în chestiunile controversate. Ele înlesnesc oamenilor de legi unitatea de interpretare și aplicare a legii.

Dar mai prețioasă găsesc rubrica *bibliografică și revista revistelor*.

Am afirmat-o încă de când apărea *Revista judiciară* a d-lui C. Dumitrescu, redactor acum la Minerva.

Dacă jurisprudențele înlesnesc avocaților căștigarea proceselor, magistraților mai ușoara rezolvare a chestiunilor diferite, — dările de seamă despre cărți și reviste, când sunt bine făcute, îi țin în curent cu noile păreri și cu curentele juridice și sociale din alte țări. În țara noastră unde după

afirmațiile multora, prea rare sunt exemplele de avocați cari să citească și în afară de interesul procesului, credem că rubricile bibliografice a noiei reviste vor aduce serioase servicii corpului nostru juridic.

A. S. G.

În numărul 38 al revistei florentine *Le Cronache letterarie*, Federico Olivero ne arată modul cum concepea și scria Edgar Poe, — ilustrând expunerea sa printr-o analiză a unei nuvele a scriitorului american. Poe, și-a expus el însuși metodele sale estetice într-o carte intitulată *Filosofia Compoziției*.

„Eu prefer — ne spune el — să încep cu considerația efectului. Gândindu-mă în totdeauna la o temă originală, mă întreb: „Din nenumăratele efecte care pot impresiona sufletul omenesc, pe care îl voi alege în cazul acesta?” După ce și-a ales, efectul îl ducea la maximum de intensitate; apoi elabora restul în chip gradat.

Nu scria decât după ce totul era complex gata în mintea lui. Acest fel de a concepe, și anume legând toate elementele unei lucrări și gradându-le pentru obținerea efectului culminant, dovedesc, cum a arătat Barbey d'Aurevilly că în fond, Poe era un talent dramatic de mâna întâi.

În acelaș număr un articol despre poezia german Emanuel Geibel care e prea puțin cunoscut în Italia. Se dau și câteva reușite traduceri din liricele sale.

„Les Annales” cuprind frumoase articole de evocare pentru memoria lui Henri Regnault și Sully Prudhomme. Pentru cel dintâi vorbește Jules Claretie, pentru cel de al doilea povestește amintiri înduioșetoare Henri Lavedan. Și despre Chopin, care a format obiectul unor discuțiuni încordate în ultima vreme la Paris, povestește bătrânul pictor Ziem împrejurările cari au inspirat pe marele compozitor să scrie faimosul „Marș funebru”.

M E M E N T O

— Pozitivismul așa cum un Taine l'a înțeles, era socotit oarecum demodat în secolul acesta nou, în care metafiza unui Bergson domină spiritele.

Iată însă un volum pe care l recomandăm adeptilor încă neclintii ai marelui critic: *Témoignages* de Marcel Coulon. (Edit. Mercure de France), care se ocupă de cele trei mari spirite cari stăpânesc, după autor, vremea noastră: Jean Moréas, Anatole France și Rémy de Gourmont. Reținem următorul sfat dat criticilor de azi: „Aplicați criticii metoda științelor naturale”.

— În unul din n-rile trecute am dat o dare de seamă asupra unei broșuri primite de noi: Véra Figner: *Les Prisons russes*. Pe zi ce trece apar neconținut broșuri și volume de acestea cari fac cunoscut lumii regimul autocrației rusești. Cităm: René de Chavagnes: *La Verité sur la Russie* (Leon Va-ier, Paris); Grigouri Guerchoni: *Dans les cachots de Nicolas II*, (G. Dujaric, Paris); Pierre Kropatkin: *La terreur en Russie* (Stock, Paris). Cea dintâi protestează cu deosebire în privirea Franței, care ajută cu banul său țarismul, în opera sa de reacțiune furioasă. Strigătul acesta nu-i singurul dela o vreme încoace în publicistica franceză. Pentru a ne da seamă de răsunetul pe care această acțiune împotriva Rusiei de azi o are asupra lumii civilizate, e destul să spunem că ultimul volum din cele de mai sus s'a desfășurat în 25.000 exemplare în mai puțin de 15 zile în Anglia, unde a apărut pentru întâia oară.

— Într'un volum apărut de curând în limba germană și datorit botanistului R. Francé, se susține cu o căldură plină de poezie, că „planta trebuie să aibă organe ale simțurilor”. Pornind dela legendele antice cari populau pădurile cu Hamadryade, un soi de nimfe născute din arbori, apoi pe la legendele rusești, scandinave, germane, autorul caută să dovedească și științificește o stare de sensibilitate și organe ale simțurilor la plante. În special capătul rădăcinii „e supusă greutateilor, caută apa, evită obiectele fixe și fuge de lumină”.

Darwin socotea aceasta ca pe un mic creier și cu toate astea nimeni nu observă că avem aci de-aface cu organe ale simțurilor. Cartea de mai sus se termină cu un paragraf asupra sufletului plantelor în care se conchide că simțul plantelor e o formă primitivă, cel dintâi rudiment al spiritului omenesc; sufletul ar fi evoluat de atunci într'un

chip continuu. Georges Bohn, recenzentul științific dela „*Mercure de France*” găsește această teorie dela un punct eronată.

— Pentru monumentul lui Paul Verlaine, ce se va ridica în curind la Paris, s'au subscris până acum 5486 franci. În sprijinul acestei colecte, editorul poetului A. Messein, a scos un splendid volum *Hommage à Verlaine* de 320 pag. în 4° couronne, semnat de 66 poeți și ornat cu un frumos frontispiciu reprezentând monumentul, datorit sculptorului Niederhausern-Rodo. Volumul se obține prin subscrieri de minimum 5 franci, adreseate editorului: Paris, 19 quai Saint-Michel.

— Ca urmare a scăderii natalității în Franța, efectivul recrurilor a scăzut în răstimpul 1900—1910 cu aproape 30.000 de oameni. Dacă aceste condițiuni se mențin, se prevede pentru anul 1928, față de anul 1907, o scădere în efectiv de 86.000 de oameni.

Impotriva acestui dezastru, Lt-col. Mangin, într'un volum al său *La France Noire* (Hachette Paris), dă ca rețetă întrebuițirea în afara coloniilor a negrilor cari, spune autorul, formează o admirabilă forță dovedită în alătea cazuri.

— Revistele străine au început de pe acum, să așeze pe Tolstoi la locul său, în amintirea veacurilor. Articole definitive găsim în: *La Revue* (1-er Déc.), datorit lui Nicolas Ségur, un priceput în literaturile străine; în *La Nouvelle Revue* (1 Déc.), de Henri Chervet și în *Le Correspondant* (25 Nov.), de Eugène Tavernier.

— Admirabilul roman spaniol, socotit ca unul din cele mai reușite în acest gen, *La Femme et le Pantin* al lui Pierre Louys, pus în scenă împreună cu Pierre Frondaie, s'a jucat cu mare succes la Théatre Antoine din Paris.

— Cunoscuta *Université des Annales* și-a redeschis cursurile. Jean Richepin și-a urmat conferințele sale asupra teatrului grec. A vorbit despre Sofocle. Vor mai urma conferințe de Edmond Haraucourt, Auguste Dorchain, Nozère, etc. Toate aceste conferințe sunt urmate de recitațiuni, concerte, proiecțiuni, la cari dau concursul lor cei mai de seamă artiști și cântăreți. Universitatea publică un *Journal de l'Université des Annales*, ajunsă în anul al V-lea și'n care găsim pe larg cuprinsul tutului conferințelor.

Pe când acestea și la noi? Inițiativa luată de revista noastră se prezintă însă sub cele mai bune auspicii.